

A nyugdíjreform alapkérdései (5): Egy új magyar nyugdíjrendszer alapjai - Pénzügyi Szemle folyóirat

2012. április 12. 8:01

A nyugdíjreform alapkérdései (5): Egy új magyar nyugdíjrendszer alapjai

A nyugdíjrendszert fenntarthatóvá kell tenni, a negatív demográfiai folyamatokat pedig meg kell fordítani - ezen két probléma megoldását jelentené egy gyermekneveléssel korrigált pontalapú nyugdíjrendszer bevezetése. Botos József és Botos Katalin cikksorozatának ötödik része. A cikk a rendszer magyarországi bevezethetőségének kérdését járja körül, és az érthetőség kedvéért közelítő számításokat is bemutat. Az első cikk [itt érhető el](#), a második cikk [itt olvasható](#), a harmadik cikk [itt tekinthető meg](#). A negyedik cikk [itt olvasható](#).

Botos József - [Botos Katalin](#)

Négy cikkben mutattuk be a nyugdíjrendszer megújításának szükségességével, illetve az átalakítás általunk kívánatosnak tartott módjával kapcsolatos gondolatainkat. Arra jutottunk, hogy a nyugdíjrendszerrel és a népesedéssel kapcsolatos problémákra egyszerre jelenthet megoldást egy olyan nyugdíjrendszer kidolgozása és bevezetése, amely pontalapú, de a járadék összege a felnevelt gyermekek számát is figyelembe veszi.

Jöjjön egy konkrét példa

A példászerű számításokat a rendelkezésünkre álló 2010-es adatokra alapozzuk. Ahhoz, hogy a rendszer érthető és világos legyen, ez elegendő. Az adott évben a nyugdíjjárulék mértéke 34% volt, ebből egyéni járulék 10%, a munkáltatói járulék 24%. A havi bruttó átlagbér 213 000 Ft volt, a nettó 139 000 Ft. A bruttó bérre vetített 34% 72 420 Ft-ot tett ki. Ez az összeg a nettó bérre mintegy 52%-os járulék-mértéket jelent. Ebből 36% fordítódik az öregségi nyugdíjakra!

A pontrendszer nemzeti gyakorlata szerint a nettó átlagbér jelent egy pontot. Ily módon az évente fizetett 36% nettó átlagbér után fizetett járulék 0,46 pontot jelent. 40 év szolgálati idő alatt egy, a mindenkori átlagbért kereső munkavállaló 14,4 pontot szerez, amely ennyi (14,4) évnyi nemzetgazdasági nettó átlagbér összegével egyenlő.

A pontrendszer szerinti nyugdíjat úgy számítják ki, hogy az aktív korban megszerzett pontok számát elosztják a nyugdíjba menetel időpontjában várható élettartam éveinek számával. Az így kapott hányados, és a mindenkori nemzetgazdasági átlagbér szorzata a nyugdíjas nyugdíjjáradéka.

Példánkban a 14,4 pontot elosztva 17,5-tel (ennyi volt a várható átlagos élettartam, a nemek átlagában), 0,82-os számérték adódik.

Ezzel kell tehát az adott évi átlagbért megszorozni, hogy megkapjuk az átlagos nyugdíjat. (139 000 Ft x 0,82= 114 000 Ft) Természetesen, az átlagtól eltérő keresettel rendelkezők, akik ennek megfelelően több, vagy kevesebb járulékot fizettek, ennek megfelelően több, vagy kevesebb pontértékre tettek szert, s így nyugdíjuk is az átlagtól eltérő lesz.

A pontszámokat kell a családi teljesítmények szerint differenciálni

A korábban kifejtettek értelmében a nyugdíjas korban nemcsak reáltőkére, de humántőkére is szükség lesz. Ezért a befizetett nyugdíjjárulékok alapján járó nyugdíjajánlatnál figyelembe kell venni azt is, hogy vajon rendelkezésre állnak-e majd az adott időszakban azok a munkavállalók, akik a járulékot fizetik. S itt differenciálni indokolt azok között, akik csupán járulékot fizettek, illetve azok között, akik vállalták a járulékfizetés mellett a gyermeknevelés költségeit is. Hiszen ez olyan, mintha magasabb járulékot fizettek volna be saját idős koruk nyugdíjának biztosítására!

Jó lenne, ha ezt a differenciálást a pozitív diszkrimináció jegyében, egyéb állami eszközökből kiegészítve lehetne érvényre juttatni. Figyelembe kell azonban venni, hogy a szociális piacgazdaságok európai modellje már így is túlterhelt. Nem lehet arra számítani, hogy a költségvetés ezekkel a pótlólagos forrásokkal rendelkezni fog, hiszen meglehetősen világos tendencia az állami újraelosztás mérséklésére való törekvés.

Ahogy korábban írtuk, a közterheket, bérjárulékokat emelő gazdaság a nemzetközi versenyképtelenséget kockáztatja. Az igazságosság érdekében tehát magukat a pontszámokat kell a családi teljesítmények szerint differenciálni. Természetesen, a modern társadalom viszonyait ismerve, mindig szülőpárt kell érteni a család fogalmán, függetlenül annak jogi formájától. (Bár a szerzők nem rejtik véka alá azon meggyőződésüket, hogy a humántőke „újratermelésének” legcélszerűbb kerete a harmonikus család).

Hogyan módosulna a pontrendszer a különböző gyermekszámok esetén?

Ennek értelmében a nemzeti átlagjövedelmet szerző munkavállaló a 14,4 pontot akkor kaphatja meg ha állított maga mögé járulékfizetőt, azaz, van a szülőpáronként két gyermek. Három gyermek esetén a pontszámot 15%-kal (+2,2 pont) indokolt növelni, négy gyermeknél 24%-kal (+3,5 pont). Ha csak egy gyermek van a családban, akkor 3,7 ponttal (26%) viszont csökkenteni kellene a pontok számát. Gyermektelenség esetén - méltányosságból - csak 38%-kal, 5,5 ponttal csökkentenék a pontjainak számát. (Méltányosságból, hiszen egyáltalán nem állított járulékfizetőt maga mögé.)

Azért kapna egy szerényebb nyugdíjat, mert a két kenyérből, amit minden ember kölcsön ad, és amivel törleszt, csak a törlesztést teljesítette, kölcsönt nem adott. Ez a lefelé differenciálás nem büntetés, pusztán annak a ténynek a tudomásul vétele, hogy nem, vagy nem kielégítő mértékben állított a polgár maga mögé járulékfizetőt. Ismét kiemeljük, hogy az így elméletileg felszabaduló eszközeit megtakaríthatja, önkéntes alapon, esetleg államilag támogatott megtakarítási formában.

A rendszer feszültséget szül

Sokan úgy érzik, hogy erre a jövedelmük - ha nincs is gyermekük - kevés. Akkor felmerül az a kérdés, hogy akinek van, annak miből telik a gyermekek eltartására? Nyilvánvaló, hogy csupán arról van szó, hogy a szerény bérvizonyok valóban szerény életszínvonalat tesznek lehetővé, s így gyakorlatilag minden jövedelmet kevésnek érez a polgár. Jogosnak tűnő igényeit elégíti ki a gyermektelen is, noha jövedelmének egy részét valóban félre kellene tennie idős korára.

Azt szokták mondani, hogy az ember rövidlátó, s ha nincs kényszere rá, nem fog hosszú távra szerény jövedelméből megtakarítani. De itt ismét felvetődik a kérdés: vajon miért rövidlátó maga a közösség, hogy annak ellenére megígéri számára az időskori megélhetést biztosító nyugdíjat, noha matematikailag, statisztikailag kiszámolható a fedezet hiánya? A szakma látja ezt előre, csak azt kell mondanunk, a kormányzat nem akar vele szembe nézni. Fél a politikai következményektől.

Pedig ezek az adott időszakban nem szükségszerűek, hiszen a jelenlegi nyugdíjas választópolgárokat nem érinti ez a változás. A 20 -25 évvel későbbi

nyugdíjasok viszont most még tudnak alkalmazkodni az új rendszerhez, ha ezt kellően kommunikálják számukra. Egyébként: ha nem tudnak az egyes emberek hosszú távra előre látni, hogy-hogy most hirtelen mégis lefordítanak a 20-25 év múlva jelentkező nehézségeket mai szavazatokra?!

Indokolatlan lenne, hiszen nem fizetnének kötelezően többet, mint mások. Mitől jönnének indulatba most? 20-25 év alatt fel lehet az új rendszerre kellően készülni, ezt megfelelő kommunikációval és állami segítséggel (pl. az önkéntes magán-takarékoskodás terén.) Az idős korra való önkéntes takarékoskosságot bármikor el lehet kezdeni, nyomban, aktív koruk kezdetén, de adott esetben egy kicsit később is, jobb jövedelmi viszonyok mellett, ha a fiatalkori jövedelmek, a családalapítás terhei még nem tennék lehetővé. Csak azt kell felmérni, hogy az nem várható el az államtól, hogy a többi polgár adójából egészítse ki majdan a gyermektelenek nyugdíjigényét. Hiszen ha járulékfizetőt nem állítanak, csak a költségvetésre lehetne számítani...

Családi szolidaritás, mint lehetőség

El lehetne azon is gondolkodni, hogy az alacsonyabb jövedelmű rétegekben - ahol az önkéntes megtakarításnak kisebb a lehetősége - fokozottabban kellene a családi szolidaritásra számítani, idős korban. Hiszen közismert, hogy kisebb rezsiköltségekkel, amit a (sok toleranciával járó) együttlakás jelentene, lényegesen csökkenthető lenne a nyugdíjasok életszínvonal-romlása.

Ezt nagyon sokan nem akarják vállalni, hiszen nagy a toleranciahiány a magyar társadalomban. Csak kemény pénzügyi korlátok szoríthatják szokásaik megváltoztatására az embereket. Mellesleg ehhez megfelelő lakások is kellenének. Nagyobb lakásmobilitás, hogy ne legyen mindenki hozzáláncolva feltétlenül a felépített, megvásárolt nagy lakásához, lehessen azt kisebbre, vagy éppen alkalmas méretűre (két generációsra) váltani, könnyebben, mint napjainkban.

Mindez mit sem ér, ha nincs munkalehetőség

Még egy dolgot ismételtelen ki kell emelni. Semmi nem segít a társadalombiztosítási nyugdíjrendszer hiányán, ha nincs megfelelő munkalehetőség az országban, még hozzá többé-kevésbé egyenletes földrajzi eloszlásban. A generációk egymástól eltávolodva élnek, ki-ki a maga infrastruktúráját igényli. Egymásnak segíteni nem tudnak, minden az intézményrendszerre, a közösség költségére terhelődik. A munkalehetőség hiánya járulékhányt okoz, nemcsak a jelen, de a jövő jövedelmi lehetőségei is beszűkülnek.

Ezért a gazdaságpolitika első számú közellensége napjainkban a munkanélküliség. Ennek megoldása segít a nyugdíjrendszer fenntarthatóságának megvalósításában is. Fontos, hogy a gazdaságpolitika beillessze eszköztárában a gyermekesek foglalkoztatását célzó munkaadói járulék-kedvezményt, hogy a vállalatok érdekelték legyenek családok foglalkoztatásában. (Természetesen ez a járulék-költségek költségvetési átvállalását jelenti a nyugdíjalap felé!) S általában, a foglalkoztatási szempontok érvényesítését a vidékfejlesztésben, oktatáspolitikában egyaránt.

Ne áltassuk magunkat azzal, hogy a népességfogyáson majd segít a migráció. Mint tapasztaljuk, egyelőre a migráció előnyei helyett a hátrányai vannak túlsúlyban. A kiképzett jó koponyák elmennek, a strukturális munkaerő - piaci hiányban szenvedő EU-s országokba, ahol sokkal magasabbak a bérek, mint nálunk. S ha lesz is az elvándorlók helyére pótlás, a migráció nagy beilleszkedési terheket ró a társadalomra, jelentős többletköltséggel jár. Ezt miből finanszírozná ez az évtizedekig megszorításokra kényszerülő ország?

Jó lenne, ha az esetleg fellelhető többletforrásokat inkább arra fordítanánk, hogy itt tartsuk a szükséges munkaerőt (és járulékfizetőt), nem kötéllel, hanem emberibb bérekkel. Nem gondoljuk, hogy az „Ubi bene, ibi patria” elve jellemezheti az Európai Unió országait. Gyanús, hogy ez a szemlélet csak a gazdagabb, magasabb bérű, képzett munkaerőhiánnyal küzdő országok érdekeit szolgálná.

Mindenesetre a nyugdíjreform halogatására nincs idő. Mielőbb célszerű nekifogni, hiszen a demográfiai trendek változtatása komoly időigénnyel jár. De lehetséges!

Botos József egyetemi docens, a Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság korábbi főigazgatója, Botos Katalin egyetemi tanár, a Pénzügyi Szemle szerkesztőbizottsági tagja.